

Sakprosaen er en sentral del av hverdagen.

Den mangfoldige sakprosaen

Kronikk

HARALD MORTEN
IVERSEN

Førstelektor i norskdidaktikk,
Avd. for lærer- og tolkeutdanning, Hist

HILDEGUNN
OTNES

Førsteamanuensis i norskdidaktikk,
Program for lærerutdanning, NTNU

Med den nye læreplanen (LK06) er den likestilt med skjønnlitteraturen i skolen. Nå foreligger også en skolens «sakprosa-kanon».

Hver dag leser vi sakprosa i form av aviser, e-post, brosjyrer, plakater, fagbøker, SMS osv. De fleste leser trolig mer sakprosa enn skjønnlitteratur, og den kan ofte være like spennende! Emnet kan være spennende, men også språket som brukes for å informere, argumentere, appellere, overbevise og underholde. Ved Universitetet i Oslo har det siden 2005 vært et eget forskningsmiljø innen sakprosa knyttet til Institutt for lingvistiske og nordiske studier med Johan Tønnesson som den første professor i sakprosa. Det kan dessuten nevnes at det i år er lansert et tidsskrift for sakprosa-forskning.

I skolen har sakprosaen vært et forsømt område i alle fag og særlig i norskfaget. Selv om den siste læreplanen likestiller skjønnlitteratur og sakprosa, viser undersøkelser at undervisningspraksis og tekstsamlinger fortsatt domineres av skjønnlitterære tekster. Derfor er det nylig tatt initiativ overfor skolen gjennom først å fremskaffe et utvalg av representative sakprosa-tekster og deretter utgi en antologi om sakprosa-tekster for lærere. Vi hilser dette velkomment.

Landslaget for norskundervisning (LNU) i samarbeid med Språkrådet kåret våren 2009 en norsk sakprosa-kanon. Det overordnede premisset for utvelgelsen var at tekstene skulle egne seg til bruk i skolen. Tekst-

Viktig Skjønnlitterære leseopplevelser er fremdeles viktige målsettinger for norskfaget. I tillegg er det viktig at elevene får gode ferdigheter og kunnskaper innenfor sakprosa, skriver kronikkforfatterne.

tene skulle dessuten utfordre unge mennesker og gi nye perspektiver på sakprosaens mangfold. Juryen vektla tekster som den betraktet som litterært verdifulle, historisk og samfunnsmessig betydningsfulle og representative for viktige sjangrer eller epoker. Tekstsamlingen inneholder både *historiske tekster* (Holberg, Vinje, Øverland, Hallesby m.fl.) og *samtidstekster* (fra 1990 til 2009). Særlig de siste er ment som skrivemønstre for elevene. De 45 utvalgte tekstene omfatter fire hundreår og sjangrer som brev, partiprogram, grunnlov, foredrag, tale, fagartikkel, essay og avisreportasje. Selv om vi savner enkelte tekster og sjangrer, synes vi at juryen har gjort en god jobb.

Sakprosa-tekstene er utgitt av Fagbokforlaget i antologien «Sakprosa i skolen», der det også er artikler av sakprosafor-skere, journalister, og språk-, litteratur- og medievitere. Blant artiklene er underholdende lesing som Kjell Lars Berges glitrende artikkel om skriftens

betydning og magiske rolle, og Gudmund Hernes' artige fortelling om da han kuppet plass på første rad under Karl Evangs onani-foredrag i Studentersamfunnet i 1962. Den SMS'en legen Mads Gilbert sendte fra Gaza i 2009 – som endte på manges mobiltelefoner og også på Adresseavisens forside – er en av de 45 tekstene som kommenteres i flere av artiklene.

Hverdagsprosaen er undervurdert i forskning og skole. I boka «Hva er sakprosa» skriver Tønnesson at sakprosa er «alle disse *hverdaglige* og mer høytidelige tekstene som utgjør store deler av kommunikasjonen vi har med hverandre (...) ofte så *dagligdagse* at vi knapt legger merke til dem»). Han hevder at sakprosaens brede repertoar er altfor viktig til å bli betraktet som selvfølgelig, eller noe som bare er der. Sakprosaen er en hovedvei til dannelse, sier han – ikke i ordets snobbete betydning, men som en mer omfattende og varig form for dannelse vi oppnår gjennom en kritisk og nysgjerrig refleksjon

over den mangfoldige sakprosaen.

Postkort, brev, beskjeder og lappeskriving er eksempler på hverdaglige sakprosa-tekster. Og de første tekstene barn skriver, er gjerne ønskelister. Huskelappen er en gammel og innarbeidd brukssjanger innenfor hverdagsprosaen. Handlelister har ligget på mange kjøkkenbord opp gjennom tida, og organisering av handling er en hverdagsutfordring i alle familier. Mobiltelefonens SMS har i dag overtatt mye av beskjedens, huskelappens og handlelistas funksjon. I telefonens display dukker ofte slike tekster opp: Husk brød, melk og Dagbladet!

Sosiale medier gjør at ungdommer skriver og leser mer enn noensinne. Digitale tekster som SMS, chat, nettsamfunn og blogg er eksempler på dette. Elevene har en taus kunnskap fra sitt møte med sakprosa-tekster i hverdagen som skolen bør utnytte. I skolens sakprosa-kanon er det bare tatt med noen få tekster fra hverdagsprosaen, og disse er digitale – en sms, en

wikipediatekst og et blogginnlegg. Det blir lærerens oppgave å trekke inn hverdagstekstene i undervisningen. Her trengs ingen tekstsamling – her har elevene tekstene selv.

Skillet mellom sakprosa og skjønnlitteratur har aldri vært tydelig, og er det aller minst i dag. Sakprosaen benytter mange av skjønnlitteraturens virkemidler – og motsatt. Tønnesson hevder at det eneste som skiller sakprosaen fra skjønnlitteraturen, er den såkalte lesekontrakten. Sakprosaforfattere utgir seg for å skrive om virkeligheten, og lesere tilegner seg sakprosa-tekster på denne premissen. Dette har vært tema mange ganger de siste årene i mediende-batter om biografier som nærmer seg skjønnlitteraturen, og om romaner som handler om virkeligheten, som Sejerstads Kabul-roman og Fløgstads roman «Grense Jakobselv». Dette er interessante debatter som både lærerstudenter og skoleelever bør involvere seg i.

Skjønnlitterære leseopplevelser er fremdeles viktige målsettinger for norskfaget. I tillegg er det viktig at elevene får gode ferdigheter og kunnskaper innenfor sakprosa. Elever skal lære å lese, forstå og tolke sakprosa-tekster som omgir dem. Det er utvilsomt også slik at elevene skal skrive mer sakprosa enn skjønnlitteratur i sitt voksne liv. Jobbsøknader, leserbrev, invitasjoner og julebrev er blant de aktuelle sakprosa-sjangerne de kommer til å skrive.

Pusser vi brillene, har sakprosaen store overraskelser å by på. I LNU's antologi presiserer Tønnesson at det ofte kreves «mer brillepusning å få øye på spenningen i en sakprosa-tekst enn i en kriminalnovelle. Derfor trenger elever og lærere noen ekstra gode sett med pussefyller for å trå inn i sakprosaens mysterier». Det har blant annet utgivelsen «Sakprosa i skolen» bidratt til.

hildegunn.ottnes@plu.ntnu.no

Adresseavisen

Utgiver: ADRESSEAVISEN AS
Postboks 3200, Sluppen
7003 Trondheim

Sentralbord: 07200
Åpningstider ekspedisjonen:
Heimdal: Mandag-fredag: 08.00-16.00
Lørdag: 09.00-14.00

Kundeservice: 07200
Abonnement og annonser
Mandag-fredag: 06.30-16.00
Lørdag: 06.30-13.00

E-post:
kundeservice@adresseavisen.no
Telefax: 72 50 11 15

Adresseavisen er redigert på uavhengig grunnlag, i henhold til de prinsipper som er nedfelt i Redaktørplakaten, og i norske mediers etiske normer slik de er uttrykt i Vær Varsom-plakaten og Tekstreklameplakaten. Ansvarlig redaktør står etisk og rettslig ansvarlig for det redigerte innhold, overfor mediens selvjustis (Pressens Faglige Utvalg) og overfor lov og domstol. Dersom noen reagerer på innholdet oppfordres de til å ta kontakt med ansvarlig redaktør, Arne Blix.

REDAKTØRANSVAR
Pressens faglige utvalg er et klageorgan oppnevnt av Norsk Presseforbund, som behandler klager mot pressen i presseetiske spørsmål. Adresse: PFU, Rådhusgt. 17, pb 46 Sentrum, 0101 Oslo

Adresseavisens rettigheter: All utgivelse av stoff i Adresseavisens publikasjoner skjer kun i henhold til Adresseavisens generelle vilkår for rettigheter til stoff. Innsendt stoff honoreres i alminnelighet ikke, med mindre annet er avtalt. Publiseringsvilkårene gjelder for så vel honorert som ikke honorert stoff. Adresseavisen betinger seg rett til å arkivere og utgi stoff i elektronisk form fra Adresseavisens elektroniske redaksjonsarkiv eller andre databaser som Adresseavisen har avtale med. Dette innebærer også publisering på internett og lignende. Bruk av Adresseavisens stoff og annonser er ikke tillatt med mindre dette er hjemlet i lov eller særskilt avtale.